

GRAVER FRAM ELDGAMMEL HVERDAG

Avaldsnes tidligjernalder:

I søkket i jordet står teltene tett i tett. Folk har reist et stykke for å møtes. Det har vært gjestebud. En viktig samling for hele samfunnet. Etter lang tid med debatt og diskusjon møtes partene til måltid. I skumringen, på den høye kanten langs jordet lager vertskapet mat i kokegrøper til hundrevis av mennesker.

fakta

■ Kongslyst for osjet telt

fakta

■ Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes vil undersøke kongsgårdens plass i det tidlige norske kongedømmet, og deres rolle i kongedømmets forhistorie gjennom det første årtusen etter Kristus.

■ Stolpehull fra vikingtiden ble funnet på parringsplassen sommeren 2006. Dermed var vikingtidens kongsgård funnet, den tiden da Harald Hårfagre ifølge Snorre holdt til på Avaldsnes.

■ Professor Dagfinn Skre ved Universitetet i Oslo leder prosjektet.

■ Prosjektet har en prislapp på 30 millioner kroner. Det inkluderer forskningsprosjektet som pågår fram til 2018.

■ Utgravningene begynte sist sommer og fortsetter i år. Etter at utgraving er ferdig 17. august gjenstår analyser, forskning og publiseringer.

PAKTERHAGEN: Her lå kongsgårdens lagerhus, verksteder og andre økonomibygninger.

ET TENK SCENARIUM. Men arkeologene som arbeider på Kongsgårdsprosjektet håper at funnene de gjør vil kunne fortelle hvordan våre forfedre levde på Avaldsnes for hundre og tusenvis av år siden.

– Det vi leter etter er hovedlinjene i historien til kongsgården. Ved å gjøre disse utgravningene vil vi få en bedre innsikt i dette, sier professor Dagfinn Skre.

Det er verken skatter eller vikingkonger Skre og de elleve andre arkeologene fra Universitetet i Oslo leter etter.

– Mange spør om vi finner Harald Hårfagre. Det er ikke ham vi leter etter. Arkeologien begynner et annet sted. Den begynner med tingene og sporene i jorden. Her i det gamle gårdstunet på Avaldsnes finner vi ikke gull og konger,

men funn som stolpehull, potteskår og keramikk. Men det disse funnene forteller er ikke mindre spennende enn å lese kongesagaene, sier han.

Avaldsnesområdet har mange spennende gravminner hvor det har ligget skjulte skatter. Haugene fra Blodheia stammer fra bronsealder, tiden da dyrkingen startet i området. Grønhaug og Storhaug, som er blant yngre, er fra den tidligste vikingtiden. Men det er ikke det de pertentlige graverne er interesserte i nå.

– Gravminner er enkeltepisoder. En person dør og begravnes. Vi vil undersøke de lange linjene. Og for å forstå dem må vi grave fram boplasser og hus. Vi skal finne ut hva slags bygninger som har stått her

INGEN SKATTEJAKT: For professor Dagfinn Skre og arkeologene

til ulike tider, hvor mange de var og hva de ble brukt til. Først da kan vi fortelle den lange historien om Avaldsnes, den som bygger bro mellom de fantastiske gravfunnene, sier Skre.

Og resultater har arkeologene fått. I utgravningene som begynte sist sommer har de funnet stolpehull og andre bygningsspor, potteskår, ildsteder og kull-, korn- og tangrester. Beviser på bosetting fra bronsealder og fram til vår tid.

KONGEHALLEN. Blant fjorårets funn er en hallbygning som regnes som et stort funn i nasjonal og internasjonal sammenheng. Arkeologene har rett og slett klart å lokalisere bygningen hvor kongene og høvdingene bodde. På parringsplassen, rett sør for Olavskirken, har de funnet bygningsrester fra jernalder og folkevandringstiden på 300- eller 400-tallet. Mange hundre år før vikingene inntok området.

– Dette er en av de eldste hallbygningene vi har funnet i Skandinavia. Det er gjort like gamle funn i Sverige og Danmark, men aldri før i Norge. Bare synd at det er så dårlig bevart. Det har skjedd

Om graver på Avaldsnes er det stolpehull, potteskår, kull-, korn- og tångrester som gjelder. Dette er viktigere enn gull og juveler for å fortelle historien om kongsgården på Avaldsnes.

nye her siden den gang. Spesielt da de planerte parkeringsplassen på 70-tallet, sier Skre.

Men i og med at de har funnet en vegg, en rekke stolpehull og et nedgravd ildsted kan de si at bygningen som en gang sto her var 20 meter langt og seks til sju meter bredt. Altså en bygning med 120 kvadratmeter rom, med et åpent ildsted midt på gulvet.

– Disse hallene var forsamlingsrom for høvdinge og konger. Hallen er det viktigste rommet på hele gården. Her residerer høvdingen sammen med sine krigere. Og det er også her de tar imot gjester og holder gjestebud. Det er et offentlig og et privat bygg. Et representasjonsbygg. Vi kan trekke en tusen år lang direkte linje til Håkonshallen i Bergen. Der har en tronen i enden og benker hele veien langs sidene, forteller arkeologen.

Stolpehull de har datert i samme område, som hallbygningen, tyder på at dette har vært et residensområde helt fra 300-tallet fram til da presteboligen omkring 1900 ble flyttet nedover til stedet Nordvegen Historiesenter nå ligger.

– Vi har også funnet stolpehull fra vikingtid i dette området. Men de er dårlig bevart. Vi finner ikke noe mønster i dem og klarer ikke å sette dem sammen til bygninger., sier Skre.

Arkeologene har klødd seg en del i hodet over hvordan de skal finne ut av disse stolpehullene og er kommet fram til at de har en siste mulighet til å finne ut av mysteriet.

– Vi må grave videre på andre siden av kirkegårdsgjerdet i et smalt belte der det ikke finnes noen graver. Det var ikke med i den opprinnelige planen, men vi har fått tillatelse både fra Kirken og Riksantikvaren, fortelle Skre.

Funnet av residensbygningen på toppen av haugen på Avaldsnes viser ifølge professoren at beliggenhet nesten alltid har vært en viktig faktor i boligmarkedet. Men kanskje av andre grunner i jernalder og vikingtid.

– Hallen har stått i retning nord-sør med langveggen godt synlig ut mot Nordvegen. Plasseringen viser tydelig monumentalitet. Det er et klart makt-språk som sier «her holder vi til og det er vi som styrer her». Denne typen makt

kan du ikke vise om du ikke har den. Og det beviser at det var viktige folk som bodde her, sier Skre.

PRESTEBOLIGENE. I dette området finnes det også husrester fra middelalderen.

– Midt i middelalderen bygget kongen denne Olavskirken som et av de kongelige kapellene. Da hadde han en gruppe prester som var administratorer for kongens handel, utenriksdelen med England. Og prestene skal ha holdt til her, sier Skre.

Sprede skriftlige kilder tyder på at prestene bodde i en steinbygning like ved kapellet. Sist sommer fant arkeologene en steinkonstruksjon som kan være rester av denne bygningen.

– Da grave vi bare en smal sjakt som vi så på. Vi må grave mer for å være sikre på dette. Rett ved siden av dette fant vi også bygningsspor fra vikingtiden. Så vi ser gode muligheter i dette området.

ØKONOMIBYGNINGENE. Utgravingsområdet fortsetter litt lengre sør på eiendommen, på haugen over Nordve-

gen Historiesenter. I den såkalte Pakterhagen. Her har arkeologene også funnet stolpehull de mener stammer fra kornlager og verksteder.

– Vi visste ikke om dette før vi begynte å grave her. Men her har det altså vært det vi kan kalle økonomibygninger både i jernalder og i vikingtid. I stolpehullene her har vi funnet brenn korn, for eksempel. Det viser at bygningene som lå her hadde en lagerfunksjon, var et sted for lagring og tørking av korn. Viktige og fine resultater. Og da får vi en veldig fin og stabil gårdsstruktur her på Avaldsnes, med et residensområde i nordre del av tunet og et økonomiområde i sør, sier Skre.

I dette området er det også funnet potteskår og keramikkk.

– Det finnes tre typer keramikkk. Grovkeramikkk-kr til lagring. Fine kr til koking og gjerne enda finere kr til bordkeramikkk. Altså til servering. Her finner vi alle typer. Alle fra eldre jernalder, sier Skre.

GAMMELÅKEREN. For over 3.800 år siden ble åkeren sørvest for Olavskirken dyrket for første gang. Det viser analysene fra prøvene som ble tatt under utgravningene i ifor.

– Her ligger det altså 1,5 meter med humus som viser at det er dyrket her helt ifra sein steinalder til i dag. Først ble området svidd av. Så begynte de dyrkingen som fortsatte med skiftende metoder og avlingstyper fram til i dag, forteller Skre.

Tidligere var den naturlige forsinkingen på åkeren 1,5 meter dyp. Men funnene viser at denne er blitt fylt igjen av naturlig erosjon fra høydene omkring i løpet av årenes løp.

– Under dyrkingen har de ubevisst flyttet jorden ned skråningene. Nå sit-

ter vi igjen med halvannen meter humus. For oss er det kjempefint. For da har vi avleiringer av dyrkingsjord fra bronsealderen til i dag. Når jordprøvene vi tok ut til undersøkelser i ifor er ferdig analysert, kan vi nesten skrive hele dyrkingshistorien til Avaldsnes, forteller professoren entusiastisk.

– Så dere har funnet ut at det er blitt dyrket jord her i alle år?

– Det vet vi ikke ennå. Vi kommer til å finne ut om det har vært opphold. Men at dette har vært storåkeren eller gammelåkeren på Avaldsnes, det er helt sikkert.

I forprosjektet har også arkeologene brukt georadar for å undersøke hva som gjemmer seg under den jevne jorderflaten.

– Georadaren var til god hjelp på jor-

det. Radaren påviste mange flekker. Men vi forsto ikke hva de var. Da vi gravde opp fant vi ut at det er over 80 kokegropper i området langs bredden på åkeren.

Kokegropene avslører en stor forandring på Avaldsnes. Denne skjedde i tiden rundt Kristi fødsel. Da begynte befolkningen åpenbart å møtes til store samlinger i området.

– Noen av kokegropene er kjempes-tore. Cirka to ganger tre meter. I disse kunne de lage mat til mellom to- og trehundre mennesker, vanlige kokegrop, på en gang en meter, kunne en lage mat til cirka 50 mennesker, forteller Skre.

Ifølge arkeologen var kokegropene til for å lage mat til mange mennesker om gangen, over kort tid.

– De brukte dem gjerne ved gjestebud eller tingforsamlinger. Jeg tror at gropene ligger slik langs bredden på åkeren for at folkene hadde satt opp i telt her ute, sier han, og peker utover jorder.

– Så de kan ha festet her altså?

– Jaja. Det hadde de god greie på. Det er noen som påstår at de begynte med korn dyrking i Norge cirka 4.000 år f. Kr for å kunne lage øl. Så festing og sånn kunne de.

Ut ifra sagalitteraturen vet en at folk kom sammen for å diskuterte juridiske spørsmål, løse konflikter og hylle konger, fra 900- til 1100-tallet. Koke-

tallet.

– At de festet her, er ikke noe vi kan bevise. Det vi kan si er at det til tider har vært store forsamlinger av folk på Avaldsnes, sier professoren.

Hele sommeren og fram til utgravningene er ferdige 17. august, vil Skre og de andre arkeologene gjøre nye funn ved Avaldsnes. Da faller nye biter i puslespillet på plass.

– Vi har gode forhåpninger for sommeren. I slutten av juli vil vi forstå mye mer av Avaldsnes, sier Skre.

Harald Hårfagres fem kongsgårder

Det gamle norske rike var et Vestlandsrrike. Harald Hårfagres fem kongsgårder var Utstein, Avaldsnes, Fitjar på Stord, Alrekstad ved Bergen og Selm nord for Bergen. Kongsgårdene var altså lokalisert fra Boknafjorden til Sognefjorden

GAMMELÅKEREN: På bremmen av jordet på Avaldsnes er det funnet over 80 kokegroper. Det var her de festet.

fakta

- 4000 – 1800 f.Kr –
Yngre Steinialder.
Deles inni:
- 4000 – 2800 f.Kr –
Tidlig bondesteinalder
2800 – 2400 f.Kr –
Mellom
bondesteinalder
2400 – 1800 f.Kr –
Sein bondesteinalder
- 1800 – 500 f.Kr –
Bronsealder.
Deles inni:
1800 – 1000 f.Kr.
Eldre bronsealder
- 1000 – 500 f.Kr –
Yngre Bronsealder
- 500 f.Kr – 570 e.Kr –
Eldre Jernalder.
Deles inni:
500 – 0 f.Kr – Førro-
mersk jernalder
- 0 – 400 e.Kr – Romersk
jernalder
- 400 – 570 e.Kr – Fol-
kevandringstid
- 500 e.Kr – 1000 e.Kr
– Yngre jernalder.
Deles inni:
570 – 800 e.Kr –
Merovingertid
800 – 1050 e.Kr –
Vikingtid
- 1050 e.Kr – 1537 e.Kr
– Mellomalder
- 1537 e.Kr – nåtid –
Nyere tid